

Федорук Юрій, Панченко Тарас, Івановський Андрій, Покотило Ігор. Організаційно-економічні засади формування пропозиції на ринку зерна. *Економічний дискурс*. 2024. Випуск 1-2. С. 52-62.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-1-6>

УДК 338.439.5 : 633.1

JEL Classification L23, L19, Q11

Федорук Юрій

к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: fedoruky_4@ukr.net

ORCID: 0000-0003-3921-7955

Панченко Тарас

к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: panchenko.taras@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1114-5670

Івановський Андрій

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: ivanovskiyandreybox@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0410-4352

Покотило Ігор

к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин
Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: pokotuloi@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1594-2335

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ЗЕРНА

Анотація

Вступ. *Зернове виробництво є стратегічною галуззю економіки багатьох країн світу, яка сприяє або, навпаки, стримує розвиток багатьох інших пов'язаних із нею галузей, агропродовольчих ринків. Стабільний та ефективний розвиток зерновиробництва є основою продовольчої безпеки, а рівень його економічного розвитку – показником добробуту країни. Посилення позитивних тенденцій на зовнішньому ринку щодо виробництва та експорту вітчизняного зерна вимагає наявності дієвого механізму ресурсного, фінансово-кредитного та інформаційно-консультаційного забезпечення, що сприятиме розвитку інфраструктурного забезпечення та доступу вітчизняних товаровиробників до ринку і позитивно вплине на динаміку досліджуваної галузі.*

Методи. *У процесі дослідження використовувалися такі методи: порівняльного аналізу – для зіставлення даних, визначення зміни показників ринку в часі та просторі; групування – для виділення класів об'єктів із схожими*

характеристиками та визначення взаємозв'язків між ними; абстрактно-логічний – з метою формування припущень, гіпотез, а також висновків і узагальнень; аналізу та синтезу – при оцінюванні стану об'єкту дослідження та обґрунтуванні пропозицій щодо його покращення і забезпечення повноцінного розвитку в подальшому.

Результати. За результатами аналізу сучасного стану виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах обґрунтованим буде висновок, що в умовах подальшого зниження обсягів державної підтримки аграрного сектору та стрімкого зростання цін на матеріально-технічні ресурси, товаровиробники змушені орієнтуватися на залучення усіх можливих внутрішньорегіональних та внутрішньогосподарських резервів, які б могли забезпечити їм економічну стійкість. Важлива роль має відводитися техніко-технологічним факторам виробництва та оптимізації витрат виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств зернової спеціалізації, що можливо лише за їх комплексного використання.

Перспективи. В повоєнний період відродження економіки країни аграрний сектор, зокрема – зерновиробництво, стане локомотивом економічного зростання. Орієнтація буде здійснюватися на вирощування нішевих культур та впровадження інноваційних технологій, які будуть забезпечувати високий рівень урожайності зернових культур на рівні країн ЄС при підвищенні якісних параметрів зерна, що забезпечить його конкурентоздатність на світовому ринку агропродовольства.

Враховуючи сучасні виклики суспільства постає завдання формування зернопродуктових кластерів, які будуть об'єднувати виробників, переробників, суб'єктів підприємницької діяльності в сфері оптової та роздрібної торгівлі з метою нарощування виробництва і відповідно експорту зернопродуктів з високою доданою вартістю.

Ключові слова: пропозиція, ринок зерна, зерновиробництво, ефективність, валовий збір.

Вступ.

Зернове виробництво є стратегічною галуззю економіки багатьох країн світу, яка сприяє або, навпаки, стримує розвиток багатьох інших пов'язаних із нею галузей, агропродовольчих ринків. Стабільний та ефективний розвиток зерновиробництва є основою продовольчої безпеки, а рівень його економічного розвитку – показником добробуту країни.

Зазначимо, що на світовому ринку домінуючу роль відіграють чотири країни-експортери зернових культур: Австралія, Аргентина, Канада, США та країни ЄС, діяльність яких характеризують транснаціональні зернові корпорації.

Посилення позитивних тенденцій на зовнішньому ринку щодо виробництва та експорту вітчизняного зерна вимагає наявності дієвого механізму ресурсного, фінансово-кредитного та інформаційно-консультаційного забезпечення, що сприятиме розвитку інфраструктурного забезпечення та доступу вітчизняних товаровиробників до ринку і позитивно вплине на динаміку досліджуваної галузі. З іншого боку, нині перед вітчизняними товаровиробниками постає завдання реалізації заходів щодо стабілізації та нарощення валових зборів зерна, підвищення його якості й конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, що сприятиме збільшенню частки вітчизняної продукції у світовому виробництві зерна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вивчення різних аспектів розвитку продовольчих ринків, які стосуються становлення ринкових відносин в системі АПК, створення ринкової інфраструктури, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а також формування зернового ринку є предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених-економістів: В. Андрійчука, В. Бойка, П. Гайдучького, М. Калінчика, Ю. Коваленка, М. Лобаса, М. Маліка, П. Саблука, Л. Худолій, Г. Черевка, О. Шпичака та ін.

Однак, дослідження проблеми формування ринку конкурентоспроможного зерна з точки зору логістичного підходу не отримало достатнього висвітлення в науковій літературі. Водночас, загострення конкурентної боротьби, зумовлене інтеграцією України у світовий економічний простір, потребує формування нового підходу до створення ефективної системи виробництва і збуту зерна, яка б забезпечила його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Мета.

Мета статті – на основі узагальнення результатів досліджень науковців та досвіду суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу запропонувати практичні рекомендації щодо посилення пропозиції на ринку зерна за рахунок зерновиробництва вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: порівняльного аналізу – для зіставлення даних, визначення зміни показників ринку в часі та просторі; групування – для виділення класів об'єктів із схожими характеристиками та визначення взаємозв'язків між ними; абстрактно-логічний – з метою формування припущень, гіпотез, а також висновків і узагальнень; аналізу та синтезу – при оцінюванні стану об'єкту дослідження та обґрунтуванні пропозицій щодо його покращення і забезпечення повноцінного розвитку в подальшому.

Результати.

Метою функціонування ринку зерна є задоволення біологічних, фізичних, соціальних та економічних інтересів населення.

Досягнення цієї мети вимагає врахування низки факторів, визначальних для формування та розвитку ринку зерна та передбачає класифікацію чинників за різними ознаками.

Всі чинники, що впливають на виробництво зернових, можна розділити на: зовнішні і внутрішні, чи системні (об'єктивні, на які неможливо вплинути) і суб'єктивні. До системних належать: географічний фактор; врожайність у конкретному році; природні чинники (зона ризикованого чи родючого ґрунту) та інші [1].

До суб'єктивних можна віднести запровадження експортних та імпорتنих мит, економічну ситуацію в країні, зовнішньоекономічну політику держави, транспортні тарифи в транзитних країнах, рівень власної транспортної інфраструктури, урожайність сільськогосподарських культур тощо.

Серед економічних зовнішніх факторів, що визначають процес формування та розвитку ринку зерна, важливе місце займають наступні: потреба народного господарства, в цілому, та адміністративно-територіального утворення у певних видах зернової продукції, міждержавні та міжрегіональні зв'язки, рівень розвитку транспортної мережі тощо.

Для територіальної організації ринку зерна істотне значення мають соціально-демографічні умови: особливості розселення людей, розташування міст та населених пунктів, їх чисельність, рівень зайнятості та ін.

Внутрішні чинники передбачають матеріальну забезпеченість, техніко-технологічну надійність, фінансову стійкість, якість праці та маркетингові дослідження. Поряд з цим, вони об'єднують елементи, які залежать від рівня організації виробництва та є безпосередньо на підприємстві.

Матеріальна забезпеченість підприємства характеризується достатньою кількістю сировини, матеріалів, палива та енергії. Високопродуктивне обладнання, безвідходне обладнання, безвідходні та ефективні технології, безпека праці, охорона навколишнього середовища, якість технології, якість продукції створюють техніко-технологічну надійність [2].

Вважаємо, що з позицій інституційного підходу аналізувати розвиток зернового господарства потрібно в аспекті дії всіх факторів, які так чи інакше визначають його розвиток і впливають на траєкторію цього розвитку. Серед них – природно-географічні, економіко-структурні, відтворювально-ресурсні, соціо-демографічні, політико-економічні, виробничо-технологічні, екологічні та організаційно-управлінські фактори, тому що повноцінний науковий аналіз розвитку зернового ринку та його інституційного середовища можна проводити лише на основі врахування всіх цих чинників, кожен із яких має вплив на діяльність ринку зерна.

Контрольовані фактори формує клієнт. До них можна віднести такі: реклама, канали

розподілу зерна та хлібопродуктів, обсяги зерна та зернопродуктів, як товару, ціни на них. До неконтрольованих чинників відносять соціально-економічну сферу, науково-технічний потенціал, умови розвитку ринкових відносин.

Найважливішим фактором стимулювання зернового виробництва є висока ліквідність виробленої продукції та підтримка цін на рівні, що забезпечує ведення розширеного відтворення зерна. Однак це може ускладнити нестійкість та сезонність сільськогосподарського виробництва та пропозиції зерна при відносно стабільному та рівномірному протягом року попиті на нього, що викликає потребу у створенні необхідних розмірів резервних фондів зерна; велика інерційність сільськогосподарських галузей, які повільніше, ніж інші галузі, пристосовуються до мінливих соціальних, економічних, технічних і технологічних умов; неможливість суто ринкових механізмів здійснити справедливий розподіл прибутку між учасниками; лібералізація зовнішньої торгівлі за умов неконкурентоспроможності більшості видів продукції; необхідність врегулювання відносин між макро-, мезо- та мікрорівнями діяльності економічних агентів [3].

На основі узагальнення досліджень науковців встановлено чинники, що впливають на обсяг пропозиції зерна, які можна згрупувати таким чином:

- природні – опади, температурний режим, ґрунти, шкідники, хвороби тощо;
- агротехнічні – сівозміни, частка посівів зернових у площі ріллі, питома вага сортових посівів районованими сортами, кількість насіннєвого матеріалу;
- технологічні – забезпеченість зерновиробників технікою, машинами та обладнанням, їх технічний стан та ступінь зносу, забезпеченість добривами та засобами захисту рослин. Ці фактори визначають розмір посівних площ під зерновими культурами та їхню врожайність;
- організаційно-економічні – прибутковість і рівень рентабельності виробництва зернових, інформаційність про попит на зерно та рівень ринкових цін, впевненість та гарантія збуту зерна [4].

Оцінюючи формування пропозиції на ринку зерна, можемо констатувати, що посівна 2023 року в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну стала, напевне, найважчою за всю історію незалежності.

Як свідчать результати досліджень вчених, більшість сільськогосподарських товаровиробників в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності зустрілися з наступними проблемами:

- удорожчання мінеральних добрив та засобів захисту рослин і нестача коштів для їх купівлі (до відсутності обігових коштів призвів непроданий врожай, в окремих господарствах зерно на складах лежить ще з 2021 року);
- низькі ціни на агропродукцію та проблеми із логістикою;
- масове блокування податкових накладних [5].

Аграрії на деокупованих територіях чи в зоні бойових дій, окрім цього, мають проблеми, пов'язані із бойовими діями та замінуванням. Понад 170 000 км² нашої території залишаються небезпечними через ворожі міни та снаряди, що не розірвалися. Найбільші замінування – на деокупованих територіях Херсонщини, Миколаївщини та Харківщини.

Агровиробники адаптували сівозміну, виробничі практики, комерційні підходи до придбання основних витратних ресурсів та реалізації врожаю тощо. Саме вартість ресурсів, невизначеність роботи каналів збуту продукції, дефіцит обігових коштів та нестача кваліфікованих кадрів вплинули на остаточні рішення і хід посівної.

Брак обігових коштів позначився на посівній-2023 набагато більше, ніж це було минулого року. Більшість опитаних аграріїв зауважують, що посівна-2022 пройшла легше в економічному розрізі, оскільки майже у всіх залишались певні фінансові запаси з 2022 року, були запаси або залишки насіння, добрив, засобів захисту. В 2023 році на запаси розраховувати вже не доводилось, сподівалися лише на продаж врожаю та залучення кредитних коштів.

Заощаджують аграрії на нормах внесення добрив: на азотних – на 20-30%, порівняно з попередніми роками, на фосфорно-калійних – до 40%. Деякі господарства взагалі сіяли без добрив

або ж вносили їх лише на найбільш перспективні поля. Наприклад, лише на Півдні близько 40% агровиробників сіяли озиму групу взагалі без добрив.

Почали економити також на засобах захисту рослин (ЗЗР): є господарства, що надають в схемах захисту перевагу генерикам, якщо вони якісні і ціна на них нижча.

Через брак фінансів змінилася процедура підготовки до посівної. Якщо до війни аграрії купували посівний матеріал завчасно – восени, то зараз реалії зовсім інші. Аграрії закуповують його навесні, просто перед посівною, чекаючи на найнижчі ціни. Адже вартість матеріалу зросла в середньому на 15-20%.

Під урожай 2023 року було засіяно понад 6,26 млн га, а під урожай 2022 року – понад 9,09 млн га зернових та зернобобових культур.

Зокрема, під урожай 2024 року засіяно наступні озимі культури:

- пшениця – понад 4,36 млн га;
- ячмінь – 468 тис. га;
- жито – 70,6 тис. га;
- тритикале – 5,5 тис. га;
- вика – 0,3 тис. га.

Порівняно з посівною площею під урожай 2023 року (посів якого здійснювався після початку повномасштабної війни) показник скоротився для наступних культур:

- ячмінь – на 14,3%;
- жито – на 12,2%;
- ріпак на зерно – на 8,9%.

Згідно із заключними даними, у 2023 р. сумарний валовий збір зернових і зернобобових культур в Україні становив 59,77 млн тонн (на 11% більше, ніж роком раніше), які було зібрано практично з 10,84 млн га (-8%) при врожайності 55,2 ц/га (+21%). Такі уточнені дані 26 квітня оприлюднив Держстат.

Зокрема, врожай пшениці у 2023 р. оцінюється у 21,63 млн тонн (+4,3%), кукурудзи – в 31,03 млн тонн (+18%). Також минулого року зафіксовано збільшення виробництва більшості інших зернових культур: гречки – до 210,7 тис. тонн (+43%), проса – до 203,5 тис. тонн (збільшення у 2,2 раза), вівса – до 427,3 тис. тонн (+13%). Крім того, збільшилось і загальне виробництво зернобобових культур – до 460,6 тис. тонн (+38%). Врожай ячменю скоротився на 2%, до 5,5 млн т. Основною причиною було скорочення площ збирання цієї культури на 14%.

Лідерами з намоту зернових є аграрії Вінниччини, вони зібрали понад 5 млн тонн зерна. На Полтавщині та Черкащині сільгосптоваровиробники намотили по 4 млн тонн зерна

Трійку лідерів разом з Одещиною замкнули Хмельницька область із показником 1 млн 863 тис. тонн при урожайності 6,1 т/га і Дніпропетровська – 1 млн 993 тис. тонн (урожайність 4 т/га).

Основними чинниками цього є достатній рівень забезпечення технічними засобами для проведення комплексу технологічних робіт, пов'язаних із вирощуванням зернових культур, а також великі масиви земельних ресурсів, що дають можливість використовувати широкозахватну техніку.

Зазначимо, що технічне забезпечення товаровиробників є одним із ключових факторів ефективного ведення сільськогосподарського, в т. ч. й зернового, виробництва, а витрати на утримання, експлуатацію й оновлення парку сільськогосподарських машин і обладнання формують 40–60% витрат сільськогосподарського виробництва. У розрахунку на 1 га сільгоспугідь витрачається 280 кг умовного палива, а на виробництво 1 т зерна – 178 кг.

В цілому продовольчим зерном для покриття своїх потреб Україна забезпечена, але не вистачає якісного зерна твердої пшениці, круп'яних культур. Тому у вирішенні зернової проблеми пріоритетним є збільшення виробництва високоякісного зерна пшениці саме твердих сортів, посівні площі яких збільшуються в степових і лісостепових областях України [6].

Стратегічна та соціально-економічна вагомість зерновиробництва в нашій країні визначається тим, що близько 40% аграрного виробництва безпосередньо пов'язано із зерновими

ресурсами, оскільки під посівами зернових культур більше половини посівної площі сільськогосподарських культур, на частку зерна припадає понад однієї третини вартості продукції рослинництва і близько третини всіх кормів у тваринництві [7].

Очевидно, що ціни на зерно визначають ціни на хліб та інші основні продукти харчування, концентровані корми, витрати населення і суб'єктів господарювання на їх придбання. Окрім цього, зерно є найважливішим стратегічним продуктом, що впливає на міжгалузеві пропорції не тільки в агропромисловому комплексі, але і в національному господарстві в цілому, а також великою мірою визначає життєвий рівень населення та продовольчу безпеку країни.

Отже, саме завдяки високому рівню ефективності виробництва зерна сільськогосподарські підприємства мають можливість придбати сучасну сільськогосподарську техніку, яка сприятиме впровадженню новітніх технологій вирощування та забезпеченню її ефективного використання. Високий рівень концентрації виробництва зерна дозволяє сільськогосподарським підприємствам не лише забезпечити високий рівень конкурентоспроможності зернової галузі, а й зберегти кадровий склад фахівців, керівників середньої ланки управління, кваліфікованих механізаторів, створити передумови для ефективного функціонування тваринницьких галузей, забезпечивши їхню потребу в концентрованих кормах.

Очевидно, що за рахунок високої врожайності та стійкості кукурудзи до погодних умов, а також підвищеного попиту на неї на світовому ринку, простежується тенденція до перерозподілу структури виробництва зернових культур на користь кукурудзи.

Така ситуація зумовлена кількома чинниками. По-перше, це наукові досягнення селекціонерів щодо створення ранньостиглих гібридів кукурудзи з високою вологовіддачею і зміна кліматичних умов, які спостерігаються в Україні та світі [8]. Це сприяло розширенню ареалу її вирощування в північні області.

Слід зазначити, що упордовж останніх років також велися результативні наукові пошуки в напрямі удосконалення технологій вирощування кукурудзи, зокрема, із застосуванням позакореневого листового підживлення рослин мікроелементами, що забезпечує вищий коефіцієнт використання поживних речовин і зменшення норм внесення мінеральних добрив.

Необхідно відзначити, що нині основними товаровиробниками зернових є висококонцентровані сільськогосподарські підприємства холдингового типу (табл. 1). Це цілком зрозуміло, адже у великих компаній є можливості для інвестицій, доступ до сучасних агротехнологій і висококваліфікований менеджмент.

Таблиця 1. Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2023 році*

Показник	Кількість підприємств		Обсяг виробництва (валовий збір)		Урожайність, ц з 1 га площі зібраної
	одиниць /	у % до загальної кількості	тис.т	у % до загального обсягу виробництва (валовий збір)	
Підприємства	23508	100,0	47716,4	100,0	61,8
з них з площею, га					
до 100,00	13354	56,8	2102,9	4,4	43,6
100,01-200,00	2889	12,3	2089,4	4,4	49,8
200,01-500,00	3401	14,5	6007,9	12,6	54,2
500,01-1000,00	1963	8,4	8017,5	16,8	57,3
1000,01-2000,00	1249	5,3	10214,2	21,4	59,1
2000,01-3000,00	335	1,4	5240,5	11,0	64,9
більше 3000,00	317	1,3	14044,0	29,4	75,3

*Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Наразі агрохолдинги, які орендують землі в різних регіонах України, формують єдиний машинно-тракторний парк і практикують переміщення техніки і сільськогосподарських машин на сезонні роботи з однієї до іншої виробничої філії. Такий підхід дозволяє оптимізувати тривалість збирання врожаю.

Цінова ситуація також позначається на періоді збирання. Так, в окремі маркетингові роки розрахунки свідчили про неефективність збирання врожаю кукурудзи, оскільки проведені агротехнічні заходи не окупувалися доходами, одержаними від її реалізації. Тому при зростанні цін на зерно впродовж маркетингового року підвищується заінтересованість товаровиробників в оптимізації термінів збирання та реалізації зерна. Водночас, враховуючи зростаючий попит світового ринку на зернові, вирощування кукурудзи буде економічно ефективним у наступних сезонах.

Поділяємо думку науковців, що позиціонування України як майбутньої «зернової наддержави», яка поставляє значні обсяги зерна на експорт, за умови збереження вищезазначеної тенденції при формуванні товарної пропозиції зернових культур, в цілому може неоднозначно вплинути на стабільність ринку зернових.

Отже, «взуську сільськогосподарську спеціалізацію» країни слід розглядати як вразливу, до того ж багато держав світу вже потрапили в залежність від такої спеціалізації. Таким чином, монокультура одного виду сільськогосподарської продукції ставить країну в критичне становище у разі неврожаю або спаду світових цін на вироблену нею сільгоспсировину.

Нині зернова монокультура призводить до відсутності позитивної тенденції розвитку інших підгалузей сільського господарства. Так, у регіонах країни з розвиненим зерновим господарством спостерігається скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин. Вважаємо, що в умовах посилення фінансової кризи сільськогосподарські підприємства будуть згортати виробництва тваринницької продукції.

Глобальне потепління в Україні в найближчі 10 років матиме як позитивний, так і негативний вплив на сільське господарство. При цьому баланс цих впливів буде неоднаковим у різних агрокліматичних зонах. Очевидно, що подовження вегетаційного періоду буде сприятливим для сільського господарства північної половини країни, для південної, навпаки, зумовить посилення посух [9].

Як доводять науковці, агрокліматичні ресурси можуть істотно впливати на підвищення ефективності сільського господарства, що дозволить досягти рівня провідних світових виробників зерна. Це можливо за умови оперативної адаптації сільського господарства до змін кліматичних умов, оскільки в іншому випадку потепління клімату може призвести до зниження середнього рівня врожаю та нестабільності сільськогосподарського виробництва.

За незмінних умов зволоження при глобальному потеплінні можливе зниження врожайності ярих зернових – ячменю, пшениці, кукурудзи через скорочення їх вегетаційного періоду за рахунок більш раннього дозрівання. Для запобігання цьому необхідно висівати більш пізні сорти. Щодо озимих культур, то за розрахунками Українського гідрометцентру, який розробив найбільш можливі сценарії зміни клімату, можна очікувати підвищення врожайності та валового збору озимих культур – передусім за рахунок зміни умов перезимівлі.

Посушливі умови завжди становили проблему для ефективного землеробства України, велика частина території якої належить до зони нестійкого та недостатнього зволоження.

Посилення недостатнього зволоження вимагає запровадження зрошувального землеробства. Гідрометеорологічна потреба в зрошенні в Україні зумовлена нестійким режимом зволоження, наявністю тривалих бездощових періодів протягом квітня–жовтня. У середньому по Україні сума бездощових днів за весняно-літній період може досягати 50–90. Здебільшого вони супроводжуються підвищеною температурою повітря, що призводить до атмосферної і ґрунтової посухи.

Тому, при дотриманні агротехніки та якісному поливі, зрошення в Україні є ефективним.

Підвищення урожайності залежно від ступеня зволоження може коливатися від 10 до 100%. Нині Україна серед провідних світових виробників сільськогосподарської продукції має найменшу площу зрошення. Так, у США зрошується 8,2% земельних угідь, в Китаї – 20,0, у Туреччині – 1,9, Мексиці – 6,5, а в Україні – 0,8%.

Питання налагодження зрошення та його вартості є актуальними для сільськогосподарських підприємств південних регіонів. Проте, із різних причин зрошення ними використовується недостатньо. Так, незважаючи на те, що його застосування дає можливість підвищити урожайність зернових на 30–40%, а в посушливі роки – на 50–60%, у 2021 р. зрошувалося тільки 17,7% посівних площ. Основні причини незадовільного стану із запровадженням зрошення криються в наступному: 52% – відсутність дощувальних машин; 34% – незадовільний технічний стан господарських мереж; 14% – повна непридатність до експлуатації існуючої поливної техніки.

Однак, як показує досвід господарств, наявність зрошуваної інфраструктури та заміна дощувальної техніки не є достатніми для забезпечення високої ефективності зрошуваного землеробства. Високі прибутки на зрошуваних землях можна одержати лише за умови високоефективного управління всім комплексом технологій землеробства.

На півдні України зрошення завжди було гарантом сталого сільськогосподарського виробництва, а в останні десятиліття, на тлі збільшення посушливості клімату, його роль істотно зросла. За оцінками експертів, в Україні необхідно відновити зрошення на площі 1 млн га і забезпечити його стабільне використання на площі до 1,5 млн га, що дозволить щорічно додатково отримувати до 20 млн т зернових.

Висновки і перспективи.

Отже, підвищення ефективності виробництва зернових у сільськогосподарських підприємствах можливе за умови забезпечення інтенсивного розвитку галузі на основі поєднання дієвої фінансової підтримки держави та мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів товаровиробників, які б спрямовувалися на придбання та застосування новітніх технологій вирощування зернових; високоврожайних, стійких проти хвороб сортів посівного матеріалу; розробку науково обґрунтованих програм зерновиробництва.

За результатами аналізу сучасного стану виробництва зернових у сільськогосподарських підприємствах обґрунтованим буде висновок, що в умовах подальшого зниження обсягів державної підтримки аграрного сектору та стрімкого зростання цін на матеріально-технічні ресурси товаровиробники будуть змушені орієнтуватися на залучення усіх можливих внутрішньорегіональних та внутрішньогосподарських резервів, які б могли забезпечити їм економічну стійкість. Важлива роль має відводитися техніко-технологічним факторам виробництва та оптимізації витрат виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств зернової спеціалізації, що можливо лише за їх комплексного використання.

В повоєнний період відродження економіки країни аграрний сектор, зокрема – зерновиробництво, стане локомотивом економічного зростання. Орієнтація буде здійснюватися на вирощування нішевих культур та впровадження інноваційних технологій, які будуть забезпечувати високий рівень урожайності зернових культур на рівні країн ЄС при підвищенні якісних параметрів зерна, що забезпечить його конкурентоздатність на світовому ринку агропродовольства.

Враховуючи сучасні виклики суспільства постає завдання формування зернопродуктових кластерів, які будуть об'єднувати виробників, переробників, суб'єктів підприємницької діяльності в сфері оптової та роздрібної торгівлі з метою нарощування виробництва і відповідно експорту зернопродуктів з високою доданою вартістю.

Список використаних джерел

1. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. №2. С. 48–58.
2. Гайда Ю. І., Шайнюк Б. Л. Ринок зерна в ретроспективі та перспективі: глобальний аналіз. *Innovation and Sustainability*. 2023. №4. С. 30–40.
3. Голомша Н. Є., Дзяди́кевич О. Я. Конку́рентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. №11. С. 61–65.
4. Грідін О. В. Зернопродуктовий підкомплекс України: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. №1. С. 21–27.
5. Наумов М. С., Рибак Г. І. Основні проблеми експорту зернових культур в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2602>. (дата звернення: 10.05.2024).
6. Козак О. А., Грищенко О. Ю. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі. *Економіка АПК*. 2016. №1. С. 38–47.
7. Месель-Веселяк В. Я. Виробництво зернових культур в Україні: потенційні можливості. *Економіка АПК*. 2018. №5. С. 5–14.
8. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д., Євтушенко В. Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. №4. С. 29–38.
9. Корженівська Н. Л. Імперативи та пріоритети економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: монографія; Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2019. 439 с.

Статтю отримано: 13.05.2024 / Рецензування 23.06.2024 / Прийнято до друку: 30.06.2024

Yury Fedoruk

Cand. Sc. (Agricult.), Associate Professor
Department of Technologies in Crop Production and Plant Protection
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: fedoruky_4@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3921-7955

Taras Panchenko

Cand. Sc. (Agricult.), Associate Professor
Department of Technologies in Crop Production and Plant Protection
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: panchenko.taras@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1114-5670

Andriy Ivanovsky

Postgraduate Student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: ivanovskiyandreybox@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0410-4352

Ihor Pokotylo

Cand. Sc. (Agricult.), Associate Professor
Department of Technologies in Crop Production and Plant Protection
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: pokotuloi@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1594-2335

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF THE FORMATION OF THE OFFER ON THE GRAIN MARKET

Abstract

Introduction. Grain production is a strategic branch of the economy of many countries of the world, which promotes or, on the contrary, restrains the development of many other related branches, agro-food markets. Stable and efficient development of grain production is the basis of food security, and the level of its economic development is an indicator of the country's well-being. The strengthening of positive trends in the foreign market regarding the production and export of domestic grain requires the presence of an effective mechanism of resource, financial and credit, and information and consulting support, which will contribute to the development of infrastructure support and access of domestic producers to the market and will positively affect the dynamics of the studied industry.

Methods. The following methods were used in the research process: comparative analysis – to compare data, determine changes in market indicators in time and space; grouping – to select classes of objects with similar characteristics and determine relationships between them; abstract and logical – for the purpose of forming assumptions, hypotheses, as well as conclusions and generalizations; analysis and synthesis – when assessing the state of the research object and substantiating proposals for its improvement and ensuring full-fledged development in the future.

Results. According to the results of the analysis of the current state of production of grain crops in agricultural enterprises, it will be reasonable to conclude that in the conditions of a further decrease in the amount of state support for the agricultural sector and a rapid increase in the prices of material and technical resources, producers are forced to focus on attracting all possible intra-regional and intra-economic reserves that could to provide them with economic stability. An important role should be given to the technical and technological factors of production and optimization of costs of production resources of agricultural enterprises of grain specialization, which is possible only with their integrated use.

Discussion. In the post-war period of revival of the country's economy, the agricultural sector, in particular – grain production, will become the engine of economic growth. The focus will be on the cultivation of niche crops and the introduction of innovative technologies that will ensure a high level of crop yield at the level of the EU countries while increasing the quality parameters of grain, which will ensure its competitiveness on the global agri-food market.

Taking into account the modern challenges of society, the task of forming grain product clusters that will unite producers, processors, business entities in the field of wholesale and retail trade with the aim of increasing production and, accordingly, export of grain products with high added value, arises.

Keywords: supply, grain market, grain production, efficiency, gross harvest.

References

1. Cheremisina, S.H. (2021). Rynok zernovykh kultur v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku [Market of grain crops in Ukraine: analysis of the current state and development prospects]. *Ekonomika APK [Economy of Agro-Industrial Complex]*, 2, 48-58. [in Ukr.].
2. Haida, Yu.I., & Shainiuk, B.L. (2023). Rynok zerna v retrospektyvi ta perspektyvi: hlobalnyi analiz [Grain market in retrospect and perspective: global analysis]. *Innovation and Sustainability*, 4, 30-40. [in Ukr.].
3. Holomsha, N.Ye., & Dziadykevych, O.Ya. (2017). Konkurentni perevahy produktsii zernovoi haluzi na svitovomu rynku [Competitive advantages of grain industry products on the world market]. *Ekonomika APK [Economy of Agro-Industrial Complex]*, 11, 61-65. [in Ukr.].
4. Hridin, O.V. (2017). Zernoproduktovyi pidkompleks Ukrainy: suchasnyi stan, aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku [Grain sub-complex of Ukraine: current state, current problems and prospects for development]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky [Actual Problems of Innovative Economy]*, 1, 21-27. [in Ukr.].
5. Naumov, M.S., & Rybak, H.I. (2023). Osnovni problemy eksportu zernovykh kultur v umovakh voiennoho stanu [The main problems of grain export in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and Society]*, 52. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2602>. [in Ukr.].
6. Kozak, O.A., & Hryshchenko, O.Yu. (2016). Rozvytok zernovoi haluzi Ukrainy na suchasnomu etapi [Development of the grain industry of Ukraine at the current stage]. *Ekonomika APK [Economy of Agro-Industrial Complex]*, 1, 38-47. [in Ukr.].
7. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2018). Vyrobnnytstvo zernovykh kultur v Ukraini: potentsiini mozhlyvosti [Production of grain crops in Ukraine: potential opportunities]. *Ekonomika APK [Economy of Agro-Industrial Complex]*, 5, 5-14. [in Ukr.].
8. Ilchuk, M.M., Konoval, I.A., Baranovska, O.D., & Yevtushenko, V.D. (2019). Rozvytok rynku zerna v Ukraini ta yoho stabilizatsiia [Development of the grain market in Ukraine and its stabilization]. *Ekonomika APK [Economy of Agro-Industrial Complex]*, 4, 29-38. [in Ukr.].

9. Korzhenivska, N.L. (2019). *Imperatyvy ta prorytety ekonomichnoi bezpeky tovarovyrobnykiv zerna v umovakh rynkovoї hlobalizatsii: monohrafiia* [Imperatives and priorities of economic security of commodity producers of grain in conditions of market globalization: monograph]. Kamianets-Podilskyi: Podilskyi derzhavnyi aharnotekhnichnyi universytet, Zvoleiko D.H.

Received: 05.13.2024 / Review 06.23.2024 / Accepted 06.30.2024

